

TORTURE IN ROMANIAN LAW

Ioan Rusu

Prof., PhD, "Danubius" University of Galați

Abstract: In the present study we proceeded in examining the crime of torture, as it is currently provided for in the Romanian law.

Within the examination, we have considered the pre-existing elements of the offense, the constitutive content, as well as the legislative precedents and the transitional situation in which we are. We have insisted upon presenting the constant jurisprudence of the ECHR and of the national one, in order to highlight the European Court's orientation towards the qualification of the notion of torture. At the same time we also referred to the way the Romanian legislator understood to solve this problem by adopting Law no. 169/2017. The novelty elements of this paper regard the conducted examination supplemented by some personal opinions referring to the interpretation of the incrimination norm. This study is included in a broader paper to be published later in a well-known publishing house in Romania. The work may be useful for PhD students, master students and faculty students in the country, or even from abroad, as well as practitioners in the field.

Keywords: Offense, preexisting elements, constitutive content.

JEL Classification: K14

1. Introducere

În legea penală română în vigoare, tortura face parte din grupul de infracțiuni contra înfăptuirii justiției, grup prevăzut în titlul IV al Codului penal în vigoare, cu aceeași denumire marginală.

Această infracțiune nu a existat în legea penală română în perioada 1950-1989, fiind introdusă în Codul penal român prin Legea nr. 20/1990 privind modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală¹.

În concret această infracțiune este introdusă prin dispozițiile art. 1 pct. 2 din actul normativ menționat, în care se precizează că după art. 267 se introduce un nou articol 267¹ cu denumirea marginală „Tortura”, al cărui conținut juridic s-a păstrat până la intrarea în vigoare a actualului Cod penal.

Infracțiunea de tortură constă în fapta funcționarului public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat ori a altei persoane care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres al acestuia de a provoca unei persoane puternice suferințe fizice sau psihice în scopul obținerii de la victimă sau de la o terță persoană informații sau declarații, a pedepsirii ei pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis sau în scopul de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, precum și pentru un motiv bazat pe orice formă de discriminare.

Fapta va fi considerată mai gravă, fiind pedepsită în consecință, în situația în care fapta menționată mai sus a avut ca urmare o vătămare corporală sau moartea unei persoane.

¹Publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 112 din 10 octombrie 1990.

Potrivit legii, nicio împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că este vorba de stare de război sau amenințări cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura. De asemenea, nu poate fi invocat ordinul superiorului ori al unei autorități publice.

Nu va întruni elementele constitutive ale infracțiunii de tortură durerea sau suferințele ce rezultă exclusiv din sancțiuni legale și care sunt inerente acestor sancțiuni sau sunt ocazionate de ele.

Deși incriminarea nu era prevăzută în redactarea inițială a Codului penal din 1969, aceasta a fost introdusă după adoptarea Legii nr. 19/1990 pentru aderarea României la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante².

Potrivit dispozițiilor art. 1 din Convenție, termenul de *tortură* desemnează „*orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane*”.

În dispozițiile art. 4 din Convenție se stipulează că:

„1. Fiecare stat parte va veghea ca toate actele de tortură să constituie infracțiuni din punctul de vedere al dreptului penal. Se va proceda la fel în privința tentativei de a practica tortura sau orice act săvârșit de oricare persoană și care ar constitui complicitate sau participare la tortură.

2. Fiecare stat membru va sancționa aceste infracțiuni cu pedepse corespunzătoare, ținând seama de gravitatea lor”.

Un alt instrument juridic internațional care a fost avut în vedere de România este Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1986, precum și a Protocoalelor nr. 1 și nr. 2 la Convenție adoptate la Strasbourg la 4 noiembrie 1993, care au intrat în vigoare la 1 martie 2002.

Convenția a fost ratificată de România prin Legea nr. 80 din 30 septembrie 1994 privind ratificarea Convenției europene pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, precum și a protocoalelor nr. 1 și 2 la Convenție³.

Norme care prevăd interzicerea torturii și a tratamentelor inumane sau degradate se regăsesc și în dispozițiile art. 3 cu titlul marginal „*Interzicerea torturii*” din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Astfel, în textul indicat se prevede că „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”.

Același text este prevăzut și în dispozițiile art. 4 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, singura diferență constând în titlul marginal (Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante).

2. Dispozițiile legii în vigoare în raport cu cele ale legii anterioare

În ceea ce privește elementele de diferențiere și asemănare dintre cele două reglementări (Codul penal în vigoare și Codul penal din 1969 cu modificarea survenită în anul 1990), în doctrină s-a apreciat că noua reglementare „aduce doar o restructurare a vechiului text de incriminare și

²Publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 112 din 10 octombrie 1990. Convenția a fost adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984. A intrat în vigoare la 26 iunie 1987 conform dispozițiilor art. 27 (1).

³Publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 285 din 7 octombrie 1994.

adaptarea sa acolo unde infracțiunile la care norma făcea referire au fost modificate (spre exemplu, în baza modificării operate în cazul infracțiunilor contra integrității corporale, sintagma „vătămare corporală gravă” a fost înlocuită cu sintagma „vătămare corporală”).

În afara acestor adaptări minore de formă, textul își păstrează configurația din reglementarea anterioară, astfel că toate considerentele din doctrină și practică cu privire la interpretarea și aplicarea sa rămân valabile⁴.

Într-o altă opinie se susține că „Textul reia, într-o manieră mai sistematizată, ipotezele cuprinse în Codul penal anterior în dispozițiile art. 267¹. Modificările nu țin, așadar, de substanța incriminării, ci doar de adaptarea unor formulări la terminologia de ansamblu a Codului penal actual; folosirea, pentru subiectul activ a calității de „funcționar public” în loc de cea de „agent public”, menționarea denumirii infracțiunii de „vătămare corporală”, pentru consecința prevăzută la alin. (2), dat fiind faptul că în Codul actual nu se mai reglementează distinct vătămarea corporală gravă, precum și înlocuirea termenului „mărturisiri” cu cel de „declarații”. De asemenea, au fost eliminate anumite aspecte superflue menționate, deoarece rezultă din conținutul reglementării. Astfel, s-a renunțat la precizarea conform căreia fapta se comite cu intenție, acest lucru fiind evident în raport cu scopul urmărit, precum și la menționarea ca subiect activ a persoanei care acționează „în mod oficial”, deoarece aceasta este inclusă în conținutul sintagmei „funcționar public”. În plus, s-a precizat, corect, că tentativa se pedepsește doar în cazul faptei prevăzute la alin. (1), având în vedere că alin. (2) sau (3) reprezintă rezultatul comiterii cu intenție depășită a uneia dintre faptele de la alin. (1).

Sub aspect sancționator, limitele de pedeapsă sunt aceleași cu cele reglementate anterior; se constată o singură diferență, și anume aceea a eliminării pedepsei detențiunii pe viață ca alternativă la ipoteza reglementată în alin. (3), care este o infracțiune praeterintenționată, iar regimul sancționator aplicabil în Codul penal actual prevede detențiune pe viață ca sancțiune doar pentru infracțiunile comise cu intenție.

Constituie un element de noutate, totuși, prevederea *pedepsei complementare obligatorii* a interzicerii exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică⁵.

3. Elemente preexistente

3.1. Obiectul juridic

Obiectul juridic principal al acestei infracțiuni îl constituie relațiile sociale referitoare la activitatea de îndeplinire a justiției care sunt afectate prin torturarea unei persoane.

Obiectul juridic secundar este reprezentat de relațiile sociale privind integritatea corporală, sănătatea și libertatea persoanei.

3.2. Obiectul material

De regulă, infracțiunea examinată nu are un obiect material, însă în raport cu împrejurările concrete ale comiterii infracțiunii, obiectul material poate consta în corpul persoanei atunci când acțiunea sau inacțiunea incriminată se îndreaptă împotriva corpului persoanei.

3.3. Subiecții infracțiunii

Subiectul activ al infracțiunii examinate este circumstanțiat putând fi doar un funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat.

Sintagma de *funcționar public* este definită în dispozițiile art. 175 C. pen., și deoarece a fost examinată anterior, nu revenim cu alte explicații. fiind analizată anterior.

⁴Sergiu Bogdan (coordonator), Doris Alina Șerban, George Zlati, *Noul Cod penal, Partea specială, Analize, explicații, Comentarii, Perspectiva clujeană*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 381.

⁵ Georgiana Bodoroncea, în Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *Codul penal, Comentariu pe articole*, Ediția 2, Ed. C.H.Beck, București, 2016, pp. 845-846.

Prin sintagma de *funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat* se înțelege acea categorie de funcționari publici cu atribuții concrete în exercitarea autorității statului (judecător, procuror, ofițer sau agent de poliție, angajat al Administrației Naționale a Penitenciarelor, jandarm etc.).

De asemenea, *subiect activ* al infracțiunii poate fi și o altă persoană care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al funcționarului public.

Prin sintagma de *altă persoană care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al funcționarului public*, se înțelege acea persoană care poate avea chiar calitatea de funcționar public sau orice altă persoană, fără a avea o anumită calitate (inclusiv o persoană aflată în stare de reținere sau arest preventiv ori de executare a unei pedepse).

Participația penală este posibilă sub toate formele sale. Coautoratul este posibil în ipoteza în care „subiecții activi au toți calitatea de funcționar public ori dacă unul/unii dintre ei acționează la instigarea ori cu consimțământul unei astfel de persoane”⁶.

Subiectul pasiv principal este statul în calitatea sa de titular al valorii sociale apărute (activitatea de înfăptuire a justiției).

Subiect pasiv secundar este persoana căreia i s-au cauzat suferințele fizice sau psihice.

În ipoteza unei pluralități de subiecți pasivi secundari se va reține o pluralitate de infracțiuni.

Facem precizarea că pe fondul numeroaselor condamnări decise de CEDO împotriva României, legiuitorul român a adoptat Legea nr. 169/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal⁷.

Elementele de noutate absolută sunt prevăzute în art. I pct. 2, prin care se introduce în cuprinsul Legii nr. 253/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal⁸, un nou articol, respectiv, articolul 55¹, în care se prevede că la calcularea pedepsei executate efectiv, se are în vedere, indiferent de regimul de executare a pedepsei, ca măsură compensatorie, și executarea pedepsei în condiții necorespunzătoare caz în care, pentru fiecare perioadă de 30 de zile executate în condiții necorespunzătoare, chiar dacă acestea nu sunt consecutive, se consideră executate, suplimentar, 6 zile din pedeapsa aplicată.

Pentru reținerea infracțiunii, timpul comiterii infracțiunii nu prezintă nicio relevanță juridică.

Practica judiciară a relevat faptul că de cele mai multe ori locul comiterii infracțiunii se identifică cu locul în care este deținută persoana privată de libertate.

4. Structura și conținutul juridic al infracțiunii

4.1. Situația premisă

Unii autori au reținut că infracțiunea de tortură nu prezintă o situație premisă⁹, în timp ce alții au apreciat că *situația premisă* „o reprezintă calitatea de funcționar public a cel puțin unuia dintre participanții la infracțiune”¹⁰.

În ceea ce ne privește apreciem că această infracțiune nu prezintă o situație premisă.

4.2. Conținutul constitutiv

⁶ Andra – Roxana Trandafir, în Cristina Rotaru, Andra – Roxana Trandafir, Valerian Cioclei, *Drept penal, Partea specială II, Curs universitar, Curs tematic*, Ed. C.H.Beck, București, 2016, p. 157.

⁷ Publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 571 din 18 iulie 2017.

⁸ Publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 514 din 14 august 2013.

⁹ Tudorel Toader, Marieta Safta în, George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), Versavia Brutaru, Ștefan Daneș, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Gavril Paraschiv, Ilie Pascu, Ion Rusu, Marieta Safta, Iancu Tănăsescu, Tudorel Toader, Ioana Vasiliu, *Explicațiile Noului Cod Penal, vol. IV, Articolele 257-366*, Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 139.

¹⁰ Maria Oprea, *Infracțiunile contra înfăptuirii justiției*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 572.

4.2.1. Latura obiectivă

Elementul material al laturii obiective se poate realiza printr-o acțiune sau inacțiune prin care i se provoacă unei persoane puternice suferințe fizice și psihice.

În ceea ce privește termenul de *tortură* privit în sensul art. 3 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Curtea europeană a drepturilor omului „a statuat, într-o jurisprudență constantă, că art. 3 din Convenție (dreptul de a nu fi supus la tortură, tratamente inumane sau degradante) consacră una dintre valorile fundamentale ale unei societăți democratice, prohibind, în termeni absoluți, chiar și în circumstanțe dificile, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate [CEDO, *Sadik Onder c. Turcia*, hotărârea din 8 ianuarie 2004, §34, § (www.echr.coe.int); CEDO, *Selçuk și Asker c. Turcia*, hotărârea din 24 aprilie 1998, § (www.echr.coe.int); CEDO, *Dikme c. Turcia*, hotărârea din 11 iulie 2000 (www.echr.coe.int)];, tortura și pedepsele și tratamentele inumane sau degradante, constând în violarea unei tinere de către mai mulți polițiști [CEDO, *Aydin c. Turcia*, hotărârea din 25 septembrie 1997, §81, §82 (www.echr.coe.int)]. Caracterul absolut al protecției garantate de art. 3 subzistă indiferent de comportamentul victimei [CEDO, *Kudla c. Polonia*, hotărârea din 26 octombrie 2000, §90 (www.echr.coe.int)] sau de infracțiunea pentru a cărei săvârșire este acuzată victima [CEDO, *Labita c. Italia*, hotărârea din 6 aprilie 2000, §119 (www.echr.coe.int)]. Interzicerea torturii a devenit un principiu de drept internațional, o normă de *ius cogens* [CEDO, *Al-Adsani c. Marea Britanie*, hotărârea din 21 noiembrie 2001, §60 (www.echr.coe.int); CEDO, *Soering c. Marea Britanie*, hotărârea din 7 iulie 1989, §88 (www.echr.coe.int)]. Curtea, având drept reper definiția prevăzută în art. 1 din Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante, apreciază că noțiunea de *tortură* reunește trei elemente: intenția, scopul determinant și gradul extrem de ridicat de suferință [CEDO, *Denize c. Cipru*, hotărârea din 23 mai 2001 (www.echr.coe.int)]. În cauza *Bursuc c. România*, Curtea a condamnat violențele exercitate de cinci polițiști împotriva reclamantului, reținut în vederea luării declarației sale cu privire la implicarea într-un scandal provocat într-un bar, calificând ca acte de tortură loviri de o intensitate deosebită aplicate acestuia, loviri ce iau provocat multiple echimoze și un traumatism cranian cu edem cerebral cu consecințe durabile [CEDO, *Bursuc c. România*, hotărârea din 12 octombrie 2004 (M. Of. nr. 452 din 27 mai 2005)]. Jurisprudența organelor Convenției a instituit o prezumție potrivit căreia îndată ce o persoană, care a intrat în stare de sănătate bună în custodia autorităților statale, probează existența unor leziuni, se consideră că există o legătură de cauzalitate între acestea și pretensele rele tratamente din partea agenților statului [CEDO, *Dikme c. Turcia*, hotărârea din 11 iulie 2000, §78 (www.echr.coe.int)], autorităților incumbându-le sarcina prezentării unor explicații plauzibile cu privire la cauza producerii leziunilor.

A fost de asemenea considerat act de tortură supunerea, în timp ce se afla în stare de reținere, a unei persoane la tratamentul numit „spânzurătoarea palestiniană”, care, presupunând „premeditare și practică” și fiind de natură a provoca paralizia ambelor brațe, constituie un tratament de o cruzime și o gravitate deosebite [CEDO, *Aksoi c. Turcia*, hotărârea din 10 octombrie 2000, §6 (www.echr.coe.int)]¹¹.

De asemenea, în cadrul procedurilor judiciare de recunoaștere și executare a unui mandat european de arestare, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a apreciat că executarea unui mandat european de arestare trebuie amânată atunci dacă există un risc real de tratament inuman sau degradant din cauza condițiilor de detenție ale persoanelor în cauză în statul membru emitent al mandatului european de arestare.

Această decizie a fost provocată de Hotărârea pronunțată în cauzele conexe C-C-404/15 și C-659/15 PPU – Pál Aranyosi și Robert Căldăraru la 5 aprilie 2016.

¹¹ Georgiana Bodoroncea, în Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *op. cit.*, pp. 846-847.

În ceea ce privește România, în concret, în cauza menționată „o instanță română a emis un mandat european de arestare împotriva numitului Robert Căldăraru în scopul executării unei pedepse de un an și opt luni închisoare pentru infracțiunea de conducere pe drumurile publice a unui autovehicul fără permis de conducere.

Deoarece atât cetățeanul maghiar (împotriva căruia s-a emis un mandat european de arestare pentru efectuarea urmăririi penale în Ungaria), cât și cel român au fost identificați pe teritoriul Germaniei, Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen (Tribunalul Superior din Bremen, Germania) fiind sesizat cu solicitarea de executare a celor două mandate, a constatat că condițiile de detenție la care ar putea fi supuși domnii Aranyosi și Căldăraru în închisorile maghiare și respectiv românești ar încălca drepturile fundamentale, îndeosebi dispoziția din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene care interzice tratamente inumane sau degradante. Astfel, în hotărârile sale din 10 iunie 2014 și din 10 martie 2015, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat că România și Ungaria au încălcat drepturile fundamentale din cauza suprapopulării carcerale care caracterizează penitenciarele lor¹².

Instanța germană solicită Curții de Justiție să stabilească dacă, în asemenea împrejurări, executarea mandatelor europene de arestare poate sau trebuie să fie refuzată sau subordonată obținerii de la statul membru emitent de informații care să permită verificarea conformității condițiilor de detenție cu drepturile fundamentale.

(...)

Prin hotărârea pronunțată astăzi, Curtea amintește că interdicția absolută a pedepselor și tratamentelor inumane sau degradante face parte dintre drepturile fundamentale protejate de dreptul Uniunii. Astfel, atunci când autoritatea responsabilă de executarea unui mandat dispune de elemente care atestă un risc real de tratament inuman sau degradant al persoanelor deținute în statul membru emitent, ea trebuie să aprecieze acest risc înainte de a decide predarea persoanei în cauză.

Atunci când un asemenea risc decurge din condițiile generale de detenție în statul membru în cauză, constatarea acestui risc nu poate conduce, în sine, la refuzul executării mandatului. Astfel, este necesar să se demonstreze că există motive serioase și temeinice de a crede că persoana în cauză se va expune efectiv unui asemenea risc din cauza condițiilor de detenție avute în vedere în privința sa.

Pentru a putea aprecia existența acestui risc în privința persoanei în cauză, autoritatea responsabilă de executarea mandatului trebuie să solicite autorității emitente să furnizeze de urgență toate informațiile necesare cu privire la condițiile de detenție.

Când, în lumina informațiilor furnizate sau a oricărei informații de care dispune, autoritatea responsabilă de executarea mandatului constată că există, în privința persoanei care face obiectul mandatului, un risc real de tratament inuman sau degradant, **executarea mandatului trebuie amânată până la obținerea de informații complementare care permit înlăturarea existenței unui asemenea risc. Dacă existența acestui risc nu poate fi înlăturată într-un termen rezonabil, această autoritate trebuie să decidă dacă este necesar să se pună capăt procedurii de predare**¹³.

Recent, la 28 noiembrie 2017, CEDO a condamnat România în cauza Dorneanu c. României, constatând că au fost încălcate dispozițiile art. 3 din Convenție.

În concret CEDO a stabilit că refuzul Curții de Apel Bacău de a dispune întreruperea executării pedepsei pentru o persoană care suferea de cancer în faza terminală reprezintă un tratament inuman.

¹² Pentru România, este vorba despre cauzele Voicu împotriva României, nr. 22015/10; Bujorean împotriva României, nr.13054/12; Mihai Laurențiu Marin împotriva României, nr.79857/12 și Constantin Aurelian Burlacu împotriva României, nr. 51318/12.

¹³ Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Comunicat de presă nr. 36/18, Luxemburg, 5 aprilie 2016.

De asemenea, „Curtea consideră că instanța națională s-a aplecat mai mult asupra considerentelor de procedură decât asupra celor umanitare și l-au împiedicat pe dl. Dorneanu să își trăiască ultimele zile în demnitate, nu legat cu cătușele de un pat de spital” .

Prin hotărârile din 14 decembrie 2017 CEDO a condamnat România pentru încălcarea dispozițiilor art. 3 din Convenție, după cum urmează:

- în cauza Varga și alții (15 persoane) împotriva României, CEDO a condamnat România pentru încălcarea dispozițiilor art. 3 din Convenție motivat de faptul că cei 16 petenți au fost deținuți în condiții de detenție inadecvate;

- în cauza Proca și alții împotriva României (sunt avute în vedere alte 17 persoane), CEDO a condamnat România deoarece condițiile de detenție ale reclamantilor erau inadecvate;

- în cauza Mihali și alții (au fost avute în vedere plângerile altor 8 persoane), CEDO a condamnat România deoarece condițiile de detenție ale reclamantilor erau inadecvate;

- în cauza Anca și alții împotriva României (sunt avute în vedere alte 7 persoane), CEDO a condamnat România deoarece condițiile de detenție ale reclamantilor erau inadecvate.

Având în vedere jurisprudența recentă a CEDO, în special din perioada 2014-2017, care în esența sa confirmă jurisprudența anterioară, observăm că sfera acțiunilor sau inacțiunilor prin care se realizează elementul material al laturii obiective se lărgeste.

Infracțiunea prevăzută în modalitatea tip, se poate comite în mai multe variante.

Astfel, o primă variantă are în vedere ca provocarea de puternice suferințe fizice ori psihice să se facă în *scopul obținerii de informații sau declarații de la subiectul pasiv al infracțiunii sau de la o terță persoană*.

Această ipoteză expres prevăzută și în textul de incriminare va fi incidentă în situația în care persoana în cauză (victima infracțiunii) este sau urmează să fie audiată într-o cauză penală în calitate de suspect, inculpat, martor sau chiar persoană vătămată etc.

Acțiunea subiectului activ presupune lovirea, maltratarea, insultarea gravă etc., a victimei, în situația în care aceasta nu dorește să dea declarații sau alte informații organelor judiciare (în ipoteza în care are calitatea de suspect, inculpat, martor etc.), scopul provocării suferințelor fizice și psihice persoanei în cauză fiind acela de a o determina să dea declarații sau informații subiectului activ al infracțiunii.

De asemenea, acțiunea incriminată poate fi comisă chiar și împotriva unei alte persoane decât a celei care este pusă să dea declarații sau să ofere diferite informații, cum este cazul unui membru de familie sau a unui prieten al victimei, scopul fiind acela de a determina persoana în cauză să dea declarații.

În doctrina recentă s-a susținut că „Ipoteza are în vedere situația în care o persoană urmează să dea declarații într-o cauză, fie în calitate de martor ori de suspect, inculpat, persoană vătămată etc. ori cea în care aceasta deține anumite informații considerate necesare pentru soluționarea unei cauze sau a unei situații juridice. Informațiile ori declarațiile pot fi necesare nu doar soluționării unei cauze penale, ci și uneia civile, administrative, de dreptul muncii etc. Totodată obținerea de informații poate fi necesară în cadrul altei proceduri care (încă) nu a ajuns în fața instanței (de exemplu, fapta poate fi comise cu ocazia unei inspecții a organelor fiscale). Infracțiunea poate fi săvârșită și împotriva unei alte persoane decât cea care urmează să dea declarațiile sau să furnizeze informațiile (de exemplu, un membru de familie). În această modalitate, infracțiunea se aseamănă cu cea de influențare a declarațiilor ori cercetarea abuzivă, în funcție de calitatea subiectului activ. Ceea ce diferențiază infracțiunea de tortură la nivelul elementului material este gravitatea deosebită a suferințelor cauzate victimei”¹⁴.

¹⁴ Andra – Roxana Trandafir, în Cristina Rotaru, Andra – Roxana Trandafir, Valerian Cioclei, *op. cit.*, pp. 158-159.

Acțiunea sau inacțiunea prin care se provoacă victimei puternice suferințe fizice sau psihice poate constitui elementul material al infracțiunii și atunci când aceasta (acțiunea sau inacțiunea incriminată) se realizează în *scopul pedepsirii unei persoane pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis*.

Potrivit doctrinei, „rațiunea incriminării acestei ipoteze are în vedere faptul că pedepsirea unei persoane pentru săvârșirea unor acte, chiar ilicite (fie ele și infracțiuni), se poate face numai de către organele statului abilitate în acest scop și doar cu respectarea prevederilor legale. Se poate reține această infracțiune, de exemplu, dacă persoana care se ocupă cu paza deținuților supune un condamnat la suferințe fizice ori psihice pentru că acesta nu ar fi respectat regulile privind igiena în celulă. Actul care se impută nu trebuie să fie grav, ceea ce interesează fiind conduita subiectului activ. Și în această modalitate, infracțiunea poate fi săvârșită inclusiv cu privire la o terță persoană (de exemplu, suferințele pot fi cauzate pentru a pedepsi o persoană pentru un act comis de un membru de familie”¹⁵.

De asemenea, este necesar ca acțiunea sau inacțiunea incriminată să se execute *în scopul de a o intimida sau de a face presiuni asupra unei persoane ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane*.

În această modalitate, „infracțiunea se suprapune parțial cu cea prevăzută la alin. (1) lit. a); prin urmare, dacă presiunile sunt efectuate pentru a obține declarații, se va reține mai degrabă prima modalitate de comitere a infracțiunii. Intimidarea ori presiunile, în această modalitate, pot viza alte scopuri (de exemplu, retragerea plângerii prealabile, împăcarea, renunțarea la pretențiile civile etc.). Infracțiunea are puncte comune cu cea de cercetare abuzivă și influențarea declarațiilor, cu precizările arătate mai sus. Și de această dată, acțiunea se poate realiza în privința persoanei de la care se dorește o anumită conduită ori față de altă persoană”¹⁶.

O ultimă variantă de comitere a infracțiunii în modalitatea normativă tip, constă în executarea acțiunilor sau inacțiunilor incriminate *pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare*.

Așadar, după cum prevede și textul de incriminare, discriminarea poate fi de orice formă, respectiv, pe motiv de rasă, religie, sex, naționalitate, orientare politică etc.

Cerințe esențiale. Pentru întregirea laturii obiective a infracțiunii este necesar a se constata și îndeplinirea unor cerințe esențiale.

Prima cerință esențială va fi îndeplinită în condițiile în care se constată că suferințele fizice ori psihice ale victimei au fost *puternice*.

În doctrină s-a susținut că „Elementul material se analizează judiciar, deoarece, în această variantă fapta nu există dacă instanța apreciază că durerile sau suferințele nu sunt *puternice*. Pot intra în această categorie chiar actele ce alcătuiesc elementul material al faptei prevăzute în art. 180 (alin. 1 sau 2) dacă instanța apreciază că intensitatea durerii, oricât de scurtă ar fi ea, *este puternică*”¹⁷.

În jurisprudență s-a reținut că „Pentru a intra sub incidența art. 3, un rău tratament trebuie să atingă un nivel minim de gravitate. Aprecierea acestui nivel minim este relativă prin esență; ea depinde de toate datele cauzei și, în special, de durata tratamentului, de efectele sale fizice și psihice, precum și, uneori, de sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei. Atunci când un individ este privat de libertate, utilizarea forței fizice asupra sa atunci când ea nu este strict necesară prin comportamentul său, lezează demnitatea umană și constituie, în principiu, o încălcare a dreptului garantat de art. 3.

¹⁵ *Ibidem*, p. 159.

¹⁶ *Ibidem*, p. 159.

¹⁷ Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal român, Partea specială, Ediție revizuită*, Casa de Editură și Presă „Șansa” – S.R.L., București. 1992, p. 228.

CEDO a considerat că un anumit tratament este *inuman*, în special pentru că a fost aplicat cu premeditare ore întregi și pentru că a produs, dacă nu adevărate leziuni, cel puțin puternice suferințe fizice și morale, și, în același timp, *degradant*, deoarece este capabil să producă victimelor sale sentimente de teamă, angoasă și inferioritate, menite să le umilească și să le înjosească. Pentru ca o pedeapsă sau tratament care o însoțește să fie considerate „inumane” sau „degradante”, suferința sau umilința trebuie, în orice caz, să le depășească pe cele care le presupune o anumită formă de tratament sau de pedeapsă legitimă [Î.C.C.J., Secția penală, decizia nr. 359 din 5 noiembrie 2014 (www.scj.ro)]”¹⁸.

În ipoteza în care această cerință nu este îndeplinită, fapta va întruni condițiile de tipicitate ale unei alte infracțiuni (supunerea la rele tratamente, purtarea abuzivă, loviri sau alte violențe, vătămare corporală etc.).

Nu prezintă nicio relevanță juridică pentru existența infracțiunii, metodele sau mijloacele prin care au fost provocate suferințele puternice, ori dacă suferințele sau durerea au fost fizice sau psihice.

De asemenea apreciem că pentru existența infracțiunii este necesar ca „violențele fizice sau psihice să fie comise în exercițiul autorității publice sau cel puțin cu acordul acestei autorități. Infracțiunea de tortură subzistă chiar dacă scopul urmărit prin comiterea faptei a fost sau nu realizat”¹⁹.

O ultimă cerință esențială privește calitatea specială a subiectului activ care trebuie să fie un funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat.

Urmarea imediată constă în crearea unei stări de pericol pentru activitatea de înfăptuire a justiției, iar în plan secund în încălcarea unora dintre atributele fundamentale ale persoanei.

Pentru a se constata incidența modalității normative agravate prevăzute în alin. (2), este necesar ca fapta prevăzută în una din variantele modalității normative tip să fi avut ca urmare o vătămare corporală.

În doctrina recentă s-a apreciat că sintagma folosită de legiuitor prin care indică urmarea acțiunilor sau inacțiunilor de la alin. (1), respectiv „*a avut ca urmare o vătămare corporală*”, se identifică cu infracțiunea de vătămare corporală prevăzută în dispozițiile art. 194 C. pen.²⁰

Nu suntem de acord cu această opinie, considerând că dacă legiuitorul ar fi avut în vedere infracțiunea de vătămare corporală, ar fi făcut trimitere direct la textul art. 194 C. pen. (respectiv la urmările acestei fapte).

Având în vedere această situație, apreciem că sintagma *a avut ca urmare o vătămare corporală* are un înțeles mai larg, în sensul că ea include atât infracțiunea de lovirea sau alte violențe, cât și infracțiunea de vătămare corporală.

În ipoteza în care subiectul activ a comis infracțiunea de tortură prevăzută în alin. (1) urmărind și unul din scopurile prevăzute în art. 194 alin. (2) se vor reține în concurs ambele infracțiuni.

A doua modalitate normativă agravată este prevăzută în dispozițiile art. 282 alin. (3) și se va reține în ipoteza în care tortura a avut ca urmare moartea victimei.

¹⁸ Georgiana Bodoroncea, în Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *op. cit.*, p. 848.

¹⁹ Vasile Dobrinou în, Vasile Dobrinou, Ilie Pascu, Mihai Adrian Hotca, Ioan Chiș, Mirela Gorunescu, Costică Păun, Maxim Dobrinou, Norel Neagu, Mircea Constantin Sinescu, *Noul Cod penal, comentat, Partea specială*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2016; *Ibidem*, p. 470.

²⁰ Andra – Roxana Trandafir, în Cristina Rotaru, Andra – Roxana Trandafir, Valerian Cioclei, *op. cit.*, p. 160; Tudorel Toader, Marieta Safta în, George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), Versavia Brutaru, Ștefan Daneș, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Gavril Paraschiv, Ilie Pascu, Ion Rusu, Marieta Safta, Iancu Tănăsescu, Tudorel Toader, Ioana Vasii, *vol. IV, op. cit.*, p. 140.

Urmarea imediată constă în crearea unei stări de pericol pentru activitatea de înfăptuire a justiției, iar în plan secund în provocarea unor suferințe fizice și psihice victimei.

Legătura de cauzalitate presupune că între acțiunea sau inacțiunea incriminată și urmarea imediată există o legătură, suferințele produse victimei reprezentând în esența lor consecințele acțiunii sau inacțiunii incriminate.

4.2.2. Latura subiectivă

Forma de vinovăție cu care se comite infracțiunea în modalitatea normativă tip este *intenția directă*, latura subiectivă incluzând în afara intenției, și un scop special (care este prevăzut expres în textul de incriminare).

Astfel, pentru existența infracțiunii „este necesar ca fapta să fie comisă în scopul obținerii de la această persoană sau de la o terță persoană de informații sau declarații ori în scopul pedepsirii ei pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis sau în scopul de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a o intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane”²¹.

În modalitățile normative agravate, în ipoteza în care urmările suplimentare produse se datorează culpei făptuitorului, forma de vinovăție este praeterintenția.

Potrivit doctrinei, „latura subiectivă a infracțiunii mai poate fi calificată și în baza unui mobil expres prevăzut în norma de incriminare. Astfel, tortura se poate săvârși, în lipsa scopului menționat expres mai sus, și datorită unui motiv bazat pe orice formă de discriminare”²²

5. Forme, modalități, sancțiuni

5.1. Forme

Deși posibile, *actele de pregătire* nu sunt pedepsite de lege.

Tentativa se pedepsește numai în cazul modalității normative tip prevăzută în alin. (1).

Consumarea infracțiunii are loc în momentul executării acțiunii sau inacțiunii prin care se provoacă puternice suferințe fizice sau psihice victimei, în unul din scopurile prevăzute expres în textul de incriminare.

Apreciem că infracțiunea se poate comite și în formă continuată, caz în care apare un moment al *epuizării*, care se va identifica cu momentul comiterii ultimei acțiuni sau inacțiuni incriminate.

5.2. Modalități

Infracțiunea examinată prezintă o *modalitate normativă tip* și două *modalități normative agravate*.

Modalitatea normativă tip este prevăzută în alin. (1) al art. 282 C. pen., urmând a se reține în ipoteza în care un funcționar public ce îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat sau o altă persoană care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres ori tacit al acesteia, provoacă unei persoane puternice suferințe fizice ori psihice, într-unul din scopurile menționate expres în textul de incriminare, respectiv:

- de a obține de la victimă sau de la o altă persoană informații sau declarații;
- de a pedepsi persoana pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis;
- de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pe un motiv bazat pe orice formă de tortură.

²¹ Vasile Dobrinou în, Vasile Dobrinou, Ilie Pascu, Mihai Adrian Hotca, Ioan Chiș, Mirela Gorunescu, Costică Păun, Maxim Dobrinou, Norel Neagu, Mircea Constantin Sinescu, *op. cit.* p. 470.

²² *Ibidem*, p. 471.

Prima *modalitate normativă agravată* este prevăzută în dispozițiile alin. (2) al aceluiași articol și se va reține în ipoteza în care fapta prevăzută la alin. (1) a avut ca urmare o vătămare corporală a victimei (una din urmările prevăzute în art. 193 și 194 C. pen.).

A doua *modalitate normativă agravată* este prevăzută în dispozițiile alin. (3) al art. 282 C. pen. și se va reține în ipoteza în care fapta prevăzută la alin. (1) a avut ca urmare moartea victimei.

Modalitățile faptice sunt multiple în raport cu împrejurările concrete ale comiterii acțiunii sau inacțiunii incriminate.

5.3. Sancțiuni

Data fiind gravitatea acesteia, prin dispozițiile art. 4 alin. (2) din Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, s-a cerut statelor semnatare ca pedepsele să fie corespunzătoare gravității infracțiunii.

În acest context legiuitorul român, pentru infracțiunea comisă în modalitatea tip a prevăzut sancțiunea închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

Pentru prima modalitate normativă agravată sancțiunea prevăzută de lege este închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi, în timp ce în cazul modalității agravate prevăzute în alin. (3) sancțiunea este închisoarea de la 15 la 25 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

Menționăm că sancțiunile mari prevăzute de legiuitor pentru comiterea infracțiunii de tortură au făcut obiectul unei excepții de neconstituționalitate care a fost respinsă de Curtea Constituțională a României²³.

6. Cauza de excludere a infracțiunii

Potrivit dispozițiilor cuprinse în alin. (6) al art. 282 C. pen., nu constituie tortură durerea sau suferințele ce rezultă exclusiv din sancțiuni legale și care sunt inerente acestor sancțiuni sau sunt ocazionate de ele.

7. Starea de necesitate și ordinul superiorului ori al unei autorități publice

Având în vedere gravitatea acestei infracțiuni, nici o împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că este vorba de starea de război sau de amenințări cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura.

De asemenea, în cazul comiterii infracțiunii examinate nu poate fi invocat ordinul superiorului ori a unei autorități publice.

Așadar, având în primul rând în vedere gravitatea infracțiunii, precum și dispozițiile instrumentelor juridice internaționale la care am făcut referire, completate de jurisprudența constantă a CEDO, în cazul comiterii acestei infracțiuni nu se va admite incidența cauzelor justificative menționate.

8. Explicații complementare

8.1. Legătura cu alte infracțiuni

Infracțiunea examinată prezintă unele elemente de asemănare cu alte infracțiuni ce fac parte din acest grup.

8.2. Unele aspecte procesuale

În conformitate cu dispozițiilor art. 56 alin. (3) lit. b) C. proc. pen., urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de către procuror, iar potrivit dispozițiilor art. 36 alin. (1) competența de judecată în primă instanță aparține tribunalului, în circumscripția căruia s-a comis fapta.

Acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu.

²³Decizia nr. 131 din 03.03.2005, publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 304 din 12 iulie 2005.

Fără îndoială că în raport de calitatea subiectului activ, urmărirea penală poate aparține procurorului de pe lângă o altă instanță (superioară în grad tribunalului), începând cu parchetul de pe lângă curtea de apel.

Competența instanței de judecată și judecata în primă instanță poate aparține și altei instanțe superioare în grad tribunalului, inclusiv Înaltei Curți de Casație și Justiție, caz în care urmărirea penală de va efectua de către procurorul competent de la parchetul de pe lângă instanța competentă să judece cauza în fond.

În funcție de împrejurările concrete ale comiterii, infracțiunea examinată poate intra în concurs cu alte infracțiuni.

9. Precedente legislative și situații tranzitorii

9.1. Precedente legislative

Infracțiunea examinată nu era prevăzută în celelalte coduri în forma și denumirea marginală existentă (cu excepția Codului penal din 1969).

Totuși, în Codul penal de la 1864 la art. 150 era incriminată fapta oricărui funcționar care, „în instrucțiunea cauzelor corecționale, ori criminale, va fi întrebuințat sau va fi ordonat a se întrebuința casnă, spre a sili pe bănuși a face mărturisiri sau declarațiuni, se va pedepsi cu 2 ani închisoare, fără a se apăra prin aceasta de alte pedepse mai mari, pentru loviri sau răniri prevăzute de lege”²⁴.

În jurisprudența vremii se reținea „Cuvântul „caznă” nu trebuie a i se da numai înțelesul mijloacelor inquisitoriale ce erau intrate în moravurile judiciare ale societăților barbare, ci și acela al oricărei corecțiuni fizice de natură a oprima libertatea de cugetare sau de voință a celui asupra căruia dânsule sunt executate (C. Buc. III, din 21 Sept. 88, Dreptul 62 din 88)”²⁵.

În Codul penal Carol al II-lea nu era prevăzută o infracțiune cu această denumire, în schimb, unele elemente din conținutul infracțiunii se regăsesc în infracțiunea de cercetări abuzive ce era prevăzută în dispozițiile art. 289.

Deoarece cu ocazia examinării infracțiunii de cercetare abuzivă am făcut referiri directe la această infracțiune, nu mai revenim cu alte explicații.

9.2. Situații tranzitorii. Aplicarea legii penale mai favorabile

Din examinarea dispozițiilor alin. (1) și (2) din cele două legi, se constată că limitele minime și maxime ale pedepselor sunt identice (închisoarea de la 2 la 7 ani și închisoarea de la 3 la 10 ani).

Având în vedere și faptul că în legea anterioară nu era prevăzută pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi, apreciem că legea penală mai favorabilă va fi de cele mai multe ori legea veche. De asemenea, legea veche va fi mai favorabilă în toate situațiile în care instanța reține incidența unor circumstanțe atenuante.

În cazul alin. (3), în ipoteza în care instanța apreciază că va aplica o pedeapsă orientată spre maximul prevăzut de lege, legea penală mai favorabilă va fi legea nouă, care spre deosebire de legea veche nu prevede pedeapsa detențiunii pe viață.

Concluzii

Examinarea infracțiunii de tortură prin prisma actualei reglementări prin care s-au adus numeroase modificări și completări textului de incriminare prevăzut în legea anterioară, a avut în vedere evidențierea elementelor constitutive ale infracțiunii, concomitent cu prezentarea a numeroase exemple din jurisprudența CEDO, exemple care confirmă condamnarea României.

²⁴ George St. Bădulescu, George T. Ionescu, *Codul penal adnotat cu jurisprudență și doctrină română și franceză*, Editura Tip. Ziarului CURIERUL JUDICIAR 5, Rahovei, 5, București, 1911, p. 219.

²⁵ *Ibidem*, p. 219.

Fără îndoială că cele mai multe condamnări sunt pronunțate pe fondul condițiilor necorespunzătoare din locurile de detenție din România.

Semnificative din acest punct de vedere sunt condamnările României din luna decembrie 2017 la care am făcut direct referire.

Apreciem că adoptarea Legii nr. 169/2017 nu rezolvă fondul problemei fiind doar de natură a mai reduce numărul plângerilor la CEDO.

Într-o concluzie generală apreciem că examinarea infracțiunii de tortură a evidențiat importanța și necesitatea menținerii acestei incriminări în legea română, în contextul internațional deosebit de complex în care se insistă în condamnarea unor asemenea atitudini și comportamente umane.

BIBLIOGRAPHY

Sergiu Bogdan (coordonator), Doris Alina Șerban, George Zlati, *Noul Cod penal, Partea specială, Analize, explicații, Comentarii, Perspectiva clujeană*, Ed. Universul Juridic, București, 2014;

Georgiana Bodoroncea, în Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, *Codul penal, Comentariu pe articole*, Ediția 2, Ed. C.H.Beck, București, 2016;

Andra – Roxana Trandafir, în Cristina Rotaru, Andra – Roxana Trandafir, Valerian Cioclei, *Drept penal, Partea specială II, Curs universitar, Curs tematic*, Ed. C.H.Beck, București, 2016;

Tudorel Toader, Marieta Safta în, George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), Versavia Brutaru, Ștefan Daneș, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Gavril Paraschiv, Ilie Pascu, Ion Rusu, Marieta Safta, Iancu Tănăsescu, Tudorel Toader, Ioana Vasiu, *Explicațiile Noului Cod Penal, vol. IV, Articolele 257-366*, Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice, Ed. Universul Juridic, București, 2016;

Maria Oprea, *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției*, Ed. Universul Juridic, București, 2015;

Octavian Loghin, Avram Filipaș, *Drept penal român, Partea specială, Ediție revizuită*, Casa de Editură și Presă „Șansa” – S.R.L., București, 1992;

Vasile Dobrinou în, Vasile Dobrinou, Ilie Pascu, Mihai Adrian Hotca, Ioan Chiș, Mirela Gorunescu, Costică Păun, Maxim Dobrinou, Norel Neagu, Mircea Constantin Sinescu, *Noul Cod penal, comentat, Partea specială*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2016;

George St. Bădulescu, George T. Ionescu, *Codul penal adnotat cu jurisprudență și doctrină română și franceză*, Editura Tip. Ziarului CURIERUL JUDICIAR 5, Rahovei, 5, București, 1911;

Legea nr. 20/1990 privind modificarea și completarea unor dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală, publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 112 din 10 octombrie 1990;

Legii nr. 19/1990 pentru aderarea României la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 112 din 10 octombrie 1990. Convenția a fost adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984. A intrat în vigoare la 26 iunie 1987 conform dispozițiilor art. 27 (1);

Legea nr. 80 din 30 septembrie 1994 privind ratificarea Convenției europene pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, precum și a protocoalelor nr. 1 și 2 la Convenție, publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 285 din 7 octombrie 1994;

Legii nr. 253/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 514 din 14 august 2013;

Legea nr. 169/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 571 din 18 iulie 2017;

Pentru România, este vorba despre cauzele Voicu împotriva României, nr. 22015/10; Bujorean împotriva României, nr. 13054/12; Mihai Laurențiu Marin împotriva României, nr. 79857/12 și Constantin Aurelian Burlacu împotriva României, nr. 51318/12;

Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Comunicat de presă nr. 36/18, Luxemburg, 5 aprilie 2016;

Decizia nr. 131 din 03.03.2005, publicată în Monitorul oficial al României, Partea I, nr. 304 din 12 iulie 2005.